

Основни характеристики на китайската народна музика

Ци Мин

Историческо развитие на китайската народна музика

Китайската народна музика има много древна история, чието развитие върви паралелно с историята на китайската цивилизация.

Праисторически период: началните форми на музиката произлизат от труда и жертвоприношенията. Костената флейта и глиненият сюн са едни от най-ранните музикални инструменти. „Гуофън” от Шъдзин („Книга на песните”) е традиционен стил на народните песни от различни области на династията Джоу и ги представя в техния най-ранен вид.

Периодът Цин–Хан до Северните и Южните династии: създадени са държавни музикални организации (Юефу), които широко събират народни песни, като така подпомагат тяхното систематизиране и разпространение. В този период се развиват важни музикални системи като Сянхъ ге и Циншан юе.

Периодът Суй–Тан: тогава се осъществява активен културен обмен в една исторически силна държава. Има широко разпространение на различни форми на народно творчество като изпълнения на народни песни, проза и поезия (бянвън, шуошан), което води до много голям разцвет на народната музика. Това оказва особено силно влияние върху дворцовата музика.

Периодът Сун–Юан–Мин–Цин: с укрепването на градското съсловие и процъфтяването на стоковата икономика народната музика постепенно се комерсиализира и професионализира. Появяват се жанрове като цзадзю и нанси през Сун и Юан, чуанци през Мин и Цин, както и различни видове сценично изкуство – гузь цъ, танцъ и местни театрални форми. Инструменталните ансамбли също стават все по-разнообразни.

Съвременност и модерна епоха: под влияние на Движението за нова култура музикалните дейци започват съзнателно да събират, систематизират и изследват народната музика. След основаването на Китайската народна република се провеждат мащабни проучвания и акции за съхраняване на народната музика, което спомага за нейното систематично опазване и по-нататъшно развитие.

Основни характеристики на китайската народна музика

Китайската народна музика се отличава с ярки особености в мелодията, ладовата организация, ритъма и структурата, които заедно изграждат нейния уникален облик.

(1) Мелодични особености

Линейно мислене: подчертава се красотата на хоризонталната мелодична линия, стремежът към плавност, изразителност и вълнообразно движение на мелодията.

Вокализация: инструменталните мелодии са силно повлияни от вокалната традиция и търсят нейния „вкус” (юнвей). Често се използват орнаменти като глисандо, вибрато и тремоли, за да се имитира интонацията и емоционалността на човешкия глас. Това се изразява в китайската поговорка: „коприната не е като бамбук, а бамбукът не е като плътта” („丝不如竹, 竹不如肉“).

(2) Ладови особености

Пентатонична система: центърът на китайската музика е пет-тоновата гама (гун, шан, цзяо, джъ, ю). Тя придава на музиката мек, съдържан и балансиран характер.

Многообразие на ладовете: върху основата на пентатоничната система се добавят междинни тонове (цинцзяо, бянджъ, жън, бянгун), образуващи шест или седемтонови ладове. Различните пентатонични ладове (напр. гун-лад, шан-лад и др.) имат свой собствен колорит и обогатяват изразителните възможности на музиката.

(3) Ритмични особености

Гъвкавост и свобода: освен строго организирани размери, широко се използва и свободният ритъм (санбан) – форма, при която темпото и ритъмът се определят от изпълнителя според емоционалното съдържание. Този тип ритъм често се среща в началото на планинските песни и в театралните вокални сцени.

Неравноделност в различни метруми: в някои народни инструментални жанрове и театрални перкусионни структури ритмите са сложни и не следват равномерно редуване на силни и слаби времена, придавайки динамика и драматизъм.

(4) Структурни особености

Форма „цюпай” (曲牌体): няколко готови мелодии (цюпай) се свързват в определена последователност, което се среща често в разказвателната и театралната музика.

Форма „банцянь“ (板腔体): тя е изградена върху двойка основни фрази (горен и долен ред) с промени в темпото, ритъма и мелодията („юаньбан“ – основна, „манбан“ – бавна, „куайбан“ – бърза, „санбан“ – свободна). Така действието се развива, като се изграждат персонажи – ключов похват в китайската оперна музика.

Комбинирани и вариационни форми: в народните песни често се среща строфична структура с няколко куплета, а в инструменталните произведения се използва вариационният принцип върху една тематична мелодия.

Основни видове китайска народна музика

Китайската народна музика е изключително разнообразна. Според нейните функции и форми на изразяване тя може да се раздели на няколко основни категории:

Трудови песни (лаодун хаоцзъ, 劳动号子): те възникват по време на колективен физически труд, за да уеднаквят ритъма, да координират движенията и да повдигнат духа на работещите. Характеризират се с грубовата, мощна изразност и силно подчертани ритми. Често се изпълняват във форма на диалог: „водач пее – останалите отговарят”. Пример: „Хаоцзъ на лодкарите от река Съчуан” (《川江船夫号子》).

Планински песни (шанге, 山歌): това са импровизирани народни песни, които хората пеят в полето или в планините, за да изразят своите чувства или да отдъхнат. Мелодиите са във висока теситура, звучни и свободно развиващи се. Техният ритъм е неравномерен, а формата – кратка и стегната. Примери: „Синтяню” от Шаанси и „Хуа’ър” от Цинхай.

Малки песни или шанцю (小调 / 小曲): песни, които са претърпели повече художествена обработка от народните музиканти и се разпространяват главно в градовете и пазарите. Те имат плавни и изискани мелодии, подреден ритъм, балансирана структура и богато тематично съдържание, отразяващо различни аспекти на обществения живот. Известни примери са „Жасмин” (《茉莉花》) и „Пейзажът на Уси” (《无锡景》).

Оперна музика (戏曲音乐): това е сценично изкуство, което съчетава литература, музика, танц с изобразителни елементи. Музиката във формата на вокални мелодии и акомпанимент представлява сърцевината на драматичното действие. Тя е тясно свързана с местните традиции. В Китай съществуват над триста местни оперни жанра, сред които пекинска опера (京剧), Кунцю (昆曲), Юецзю (越剧) и Юйдзю (豫剧).

Народна инструментална музика (民间器乐): това е музика, която се изпълнява на традиционни китайски инструменти – солово или в ансамбъл. Съществуват много регионални стилове като: Цзяннан съджу (江南丝竹), Гуандунска музика (广东音乐), Сиански барабани и духови (西安鼓乐), Шифан луогу (十番锣鼓) и други. Сред най-известните инструментални произведения са „Отражение на луната в езерото Ерцюен” (二胡曲《二泉映月》) и „Засада от десет страни” (琵琶曲《十面埋伏》) – истински музикални съкровища.

Развитие на китайската народна музика и нейното влияние в съвременната композиторска практика

В контекста на глобализация и модернизация китайската народна музика се намира в ситуация, в която едновременно възникват предизвикателства и възможности за тяхното разрешаване.

Промяна в начина на предаване на различните традиционни практики: традиционният метод на устно обучение – „от уста на уста и от сърце на сърце” – постепенно се заменя с академично образование, дигитално съхранение и

медийно разпространение. Това осигурява по-структурирано и по-широко запазване и трансформиране на музикалното наследство.

Приложение в професионалното творчество: много композитори от най-новото време, като Сиен Синхай (洗星海) и Хъ Люйтин (贺绿汀), черпят вдъхновение от народната музика и създават произведения с ясно изразен китайски облик и национален стил. Известен пример е цигулковият концерт „Лиан Джу” (《梁祝》 или „Лиан Шанбо и Джу Интай”).

Взаимодействие с популярната музика и движението „Го чао” („национална вълна”): в съвременната поп, рок и електронна музика широко се използват елементи от народната музика – театрални вокални стилове, тембри на традиционни инструменти и мелодии с древен характер. Това създава нови музикални жанрове, които са особено популярни сред младата публика.

Световно влияние: като представител на източната музикална култура, китайската народна музика все по-често излиза на международната сцена. Нейната уникална естетика и философско съдържание допринасят за разнообразието на

световната музикална култура и се превръщат в “прозорец”, чрез който светът опознава китайската култура.

Заключение

Китайската народна музика е необятно и дълбоко художествено съкровище. Нейното дълбоко историческо наследство, уникалните музикални особености, богатата система от жанрове, както и съвременната ѝ творческа трансформация и иновативно развитие, разкриват нейната непреходна художествена стойност и жизнена енергия. Задълбоченото изследване и опазване на това наследство имат изключително голямо значение за продължаването на китайската културна традиция и за укрепването на културното самосъзнание на нацията.